

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא מציעא - דף קיג

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

האם מותר ללכת אחר האוכל או אסור?

הגדרת אכילתו היא, "אוכל" ולא "רפואה". וכדברי הגמ' שם, "יועזר" שאוכלים אותו יחד עם שבעה תמרים לבנים וזה מועיל לתולעים שבכבד שנוצרות מאכילת בשר צלוי וכו' היות זה אוכל, אגב שזה מועיל גם לרפואה לא אסור דבר זה. (עי' משכב"ז בענייני התרופות ב"עיונים על הדף" שבת קט וקמ)
מה הדין לגבי ויטאמינים בשבת. ויטאמינים בעצמו אינו מאכל שהרי הוא בא לחזק. אולם מצד שני אינו מאכל לחולים, שהרי יש הרבה אנשים שכל יום לוקחים כדורי ויטאמינים כגון "צנטרום" דומי" או כדורי ויטאמיני C וכל שאר הדברים. אם חולה, לוקח כדורים אלו לרפוי, בודאי יש כאן חשש של רפואה בשבת. וכפי הגדרתו "יש לו מיוחש" חולה שאין בו סכנה" או "חולה שיש בו סכנה". אולם אם הוא בריא, הרי הרבה בריאים לוקחים כדורים אלו. יש להתבונן.
במ"ב (ס' שכת, קכ) הביא אם אוכל דבר מה כדי לחזק את מזגו, אסור אפילו בבריא גמור. א"כ היה נראה לאסור לקחת כדורי ויטאמינים בשבת מחמת שזה כדי לחזק מזגו ואסרו הפר"מ והמ"א אפי' לבריא גמור.

בשמירת שבת הלכתה (פרק לד' סעי' כ) הביא שיש נהגו להקל אם זה מקום שרגילים לקחת ויטאמינים בכל ארוחה. כשם בהערה הביא מהרש"ז זצ"ל שאם זה לחזק מזגו אסור. אולם יש סוג של ויטאמינים שבאים לתחליף מזון כידוע אצל אסטרונאוטים ואצל מטיילי מדבריות שבמקום מזון יש להם כדורים שהם ויטאמינים שמועילים כתחליף מזון. דבר כזה מותר כיון שנחשב לאוכל ולא רפואה.

מבואר בגמ' שאמר שמואל שלכל ידע רפואה חוץ מג' דברים: הדבר השלישי, מי שאוכל לחם ולא הולך ד' אמות. כמבואר בגמ' לעיל שמואל בר אבא, בר פלוגתא של רב היה רופא, והיה נקרא "שמואל ירחינה" ע"ש שהיה בקיא בסוד העיבור.
בגמ' בשבת (מא, א) מבואר שמי שאכל ולא הלך ד' אמות זה תחילת ריח רע שבעה, שהאוכל במעיו לא מתעכל, והליכה של ד' אמות מסייעת בעדו.
המעניין שברמב"ם (דעות ד, ג) פסק "לעולם כשיאכל אדם ישב במקומו או יטה על שמאל ולא יהלך ולא ירכב ולא ייגע ולא יזעזע גופו ולא יטייל עד שיתעכל המזון שבמעיו וכל המטייל אחר אכילתו או שיעג הרי זה מביא על עצמו חלאים רעים וקשים". עכ"ל. נראה בדברי הרמב"ם שלאחר האכילה לא ילך אלא ימתין עד שיתעכל המזון שבמעיו, א"כ לכאורה שלא כדברי שמואל בסוגיא לפנינו ובדברי הגמ' בשבת.

בספר הליקוטין של דברי הרמב"ם (נדפס בסוף מהדורת הרב שבת פרנקל) הביא מדברי הרמב"ם בספר הנהגת הבריות של דברי הרמב"ם, שהליכה לאט מועילה, רק אין אדם יכול ללכת כל כך לאט ומעט לכן כתב שלא ילך כלל. ובפרי חדש (שם) הביא מהגמ' בשבת (קט, ב) חמשה דברים קרובים יותר למתה יותר מלחיים אכל ועמד, שתי ועמד וכו'. וביאר דווקא ללכת בצורה של יגיעה גורם נזק, אבל חיוב ללכת הוא ד' אמות כפי המבואר אצלנו בסוגיא. וכך כתב באור שמה, שדברי הרמב"ם בהלכה הם דווקא על טיול מרובה שמזיק. וכך משמע בקיצור שולחן ערוך (לב, ו) כלל גדול בדרכי הרפואה, שקודם האכילה ייגע בהליכה או בעבודה, עד שיתחמם גופו ואחר כך יאכל, וזהו שנאמר בזעת אפך תאכל לחם, ולחם עצלות לא תאכל. ויתיר חגורתו קודם אכילה ובשעת האכילה, ישב במקומו או מסב על שמאלו, ואחר האכילה או יתנועע הרבה, כי על ידי זה ירד המחלכל מן האצטומכא, טרם שיתעכל ויזיק לו, אלא ילך מעט וינח. ולא יטייל ולא ייגע על עצמו לאחר האכילה, ולא יישן אחר האכילה עד שתי שעות, שלא יעלו העשנים למוח ויזיקוהו. וכן המרחץ וההקזה והמשגל, אינם טובים לאחר האכילה. מבואר בדבריו שהאיסור הוא "לטייל" ו"להתייגע", משמע שהליכה ד' אמות מועילה כדברי הסוגיא שלנו.

תרופות וסגולות בדברי חז"ל

המהרש"א בביטוי (סו) שואל איך כתבו בגמ' רפואות לכמה וכמה מחלות, הרי בגמ' בברכות (י, ב) אמרו שחזקיהו המלך גנז את ספר הרפואות, וטעם הדבר היות ואנשים השתמשו ברפואות ושכחו מדוע הביא עליהם הקב"ה את החולי ולא היה נכנע ליבם. וא"כ טעם זה עדיין קיים ומדוע כתבו בגמ' את הרפואות. ביאר המהרש"א, שבאמת ניתנה הרשות לרפא ע"י חכמת התלמוד ולא התפרסמו כולם כדי שאדם לא יהיה בטוח בעצמותה של הרפואה וישכח להתחנן למי שאמר והיה העולם, אלא היות והותר לכתוב את התורה שבע"פ מחמת שכתה ועת לעשות לה' הפרו תורתך ואף בדברים שבע"פ אי אתה רשאי לכתובם בכ"ז התירו ה"ה בחכמת הרפואה היתיר לכתוב מחמת השכחה. וביאר שמתוך רפואות אלו יראה אדם כי אין התלמוד חסר מכל החוכמות כי לכל חולי תמצא הרפואה השלמה והאמיתית למבני הלשון ואל יאמר המלעיג על חכמי התלמוד שהיו חסרים מחכמת הרפואה.

בגמ' במו"ק (יא, א) אמר רב שאמר לו הדיין, שדגים משתבחים והם יותר טובים בזמן הקרוב לזמן שהם מסריחים, יותר מהזמן שבהם הם ניזודים. וכתבו תוס' ושםא נשתנו כמו הרפואות ששינוי טובות בזמן הזה".

הרע"א על שו"ע (יו"ד ס' שלו סעיף ב) הביא בשם המהר"ל שאסור לנסות את הרפואות הנמצאות בש"ס משום שהיום אדם לא יכול לעמוד על עיקרן ואם לא יעלו בידו ילעגו על דברי החכמים. וז"ל המהר"ל (מנהגי המהר"ל ליקוטין אות מג) "אמר לנו מהר"ל סג"ל כל הרפואות והלחשים שבכל התלמוד אסור לנסות אותם משום דאין אדם יכול לעמוד על עיקרם, וכי יעלו בידם ילעגו וילגלו על דברי חכמים. מלבד אלו אדיתא בס' שבת ס"פ במה אשה מי שנחת לו עצם בגרונו מבית מאותו המין, ר"ל מאותו מין עצם ויניח לו על קדקדו ויאמר הכי "חד חד נחית בלע בלע נחית חד חד", והלחש הזה בדוק ומנוסה הוא, לכן אותו לבד התירו ולא שום א' יותר". עכ"ל.

בשו"ת חות יאיר (סי' רלד) האריך בענין הרפואות הנמצאות בחז"ל וכתב שאין שבזמן הזה אינן מועילות והם מחמת השתנתו הטבעיים והן מחמת שאין אנו בקיאים בשמות הצמחים שאמר דברים הנזכרים בעצם הרפואה. בים של שלמה (חולין פ"ב אות יב) הביא בתוך דבריו שיש חרם הקדמונים לא להשתמש ברפואות הקדומות כדי לא להוציא לעז על החכמים הקדמונים. וזה בדומה לדברי המהר"ל שהובא ברע"א לעיל.

האם מותר לקחת "ויטמינים" בשבת?

מבואר בגמ' שדעת ר"ש להתיר לטוֹך בשמן וורדים, כיון שאין זה נראה לרפואה כיון שדרך בריאים בכך אף בחול. (עי' רש"י ד"ה שכ דרכן)
במשנה בשבת (קט, ב) אדם יכול לאכול מאכל אפי' שמועיל לרפואה. היות

נושא היום: נטילת משכון והשבת העבוט.

מבואר במשנה, אם יש עדים שתבע הפועל את בעל הבית בזמנו, **נאמן** הפועל ליטול בשבועה. **מבאר הגמ'**, מדובר שתבע בתוך הזמן של החיוב והמשיך לתבוע, **וביאר רב חמא בר עוקבא** שנאמנותו כנגד יום התביעה שהוסיפו לו חכמים עוד יום נאמנות בשבועה. **מלווה** שלא פרעו לו לא יקח משכון מהלווה אלא בבי"ד. **ואסור** לשליח ביד להיכנס לביתו של הלוה שנאמר "בחוף תעמוד". **אם ללוה** היו ב' כלים משאיר אחד לשימוש ונוטל את השני, **וכשיצטרך** את המשכון יחליף ביניהם. **ביום** נוטל את הכר **ובלילה** נוטל את המחרשת. **מת הלווה** נשארי המשכונות ביד המלוה, **ואינו** מחזירם ליהודים. **לרשב"ג** אף ללוה עצמו אינו מחזיר אלא עד ל' יום, **ולאחר** ל' יום מוכר את המשכון בבי"ד וגובה את חובו.

אמר שמואל שליח ביד אינו רשאי להיכנס ליטול מביתו של הלווה, **אולם** רשאי להוריד ממנו חפץ בשוק. **והמלוה** עצמו מותר רק בבי"ד, **ואילו** שליח ביד יכול אף בשוק. **וינוס להוכיח כדברי שמואל** מהמשנה שמבואר שלא יכנס לביתו ליטול משכון, והדין הזה אמור בשליח ביד שדווקא בבית אסור. **ונקטת הגמ'** שאין ראה שאפשר שאסור לשליח ביד ליטול ממנו בשוק כדי שלא יבוא ליטול ממנו בביתו. **שאל רב יוסף** מבואר שיש המחרשת לקחת את כלי חתימת המטבחה, **וכן** לגבי אלמנה אסור לקחת ממנה את בגדיה, **מבואר** ששאר דברים נוטל אף מביתו של הלווה. **ביאר רב פפא** בנו של ר"נ לפני רב יוסף, או שר"פ בנו של רב יוסף בפני רב יוסף, **האיסור** של בגד אלמנה וכלי חתימה, נאמרו בתורה כדי לעבור בבי"ד. **למדו בברייתא**, "בחוף תעמוד והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך" לרבות שליח ביד, **הבינה הגמ'** ששליח ביד דיו כאיש שאתה נושה בו, היינו לוה, ומותר לו להיכנס לביתו של הלוה. **זוהר הגמ'**, הרי הוא כמלוה שאף לשליח ביד אין רשות להיכנס לביתו של הלוה. **עוד מבואר בברייתא** "אם חבל תחבל שלמת רעך עד בא השמש תשיבנו לו" הדין אמור לגבי שליח ביד. **מבואר** ששליח ביד כן נכנס לביתו של הלוה. **השדה** שנתנו ללוה במחלוקת הנאים, **בברייתא א'** שליח ביד אינו נכנס אלא עומד בחוף והלוה מוציא לו משכון. **ברייתא ב'** בעל חוב עומד בחוף. מבואר שנחלקו בביאור הפסוק "והאיש" האם הכוונה שבעל חוב לא יכנס, או אף שליח ביד לא יכנס.

בהמשך המבואר, שלא יקח משכונן כלים שעושים בהם אוכל נפש. המקור לדין הנלמד מה משאירים ללוה נלמד מדין ערכין, **היינו** אדם שהתחייב ערכין (ערך של עצמו או של אחר המבואר בויקרא כז) לבית המקדש ומשכונן אותו ומשאיר לו הפצים לשימוש האיש. **לעשיר**, מטה ומטה ומצע. **לעני**, מטה ומטה ומפץ. **ואין** משאירים לבני יתום. **הצורך בב' מוטות**, על אחת אוכל ועל השניה ישן. **כדברי שמואל**, שלכל הדברים ידע רפואות מלבד ג' דברים, **א'** מי שאוכל תמר בוסר על בטן ריקה. **ב'** מי שקושר על המותן חבל מפשתן לח. **ג'** מי שאוכל לחם ולא הולך ד' אמות. מחמת דבר זה תיקן שיהיה מיטה נוספת במרחק ד' אמות ממקום אכילתו וילך ד' אמות אחר האכילה.

שאל רב נחמן, לגבי ערכין למדנו שמשכונן ור"ע, כולם סברו שישאל בני מלכים הם. **מבואר** לאחר ל' יום, א"כ מה הכוונה שמסדרין ומחזירין לו כפי צורכו. **מנסה הגמ' לבאר**, שרשב"ג אמר **שמוכרים** מה שלא לפי כבודו, **ומשאירים** לו מה שראוי לו לפי כבודו. **נקטת הגמ'**, שאם סברו זו כוונה, אין לך דבר שלא לפי כבודו, **שהרי אמר אביי** שרשב"ג ור"ש ורבי ישמעאל ור"ע, כולם סברו שישאל בני מלכים הם. **מבואר** שרשב"ג אמר את דיונו לגבי מוקצה בשבת, שלוף אינו מוקצה כיון שהוא מאכל לעורבים, וגידול עורבים הוא רק לבני מלכים. **ר"ש**, שכן וורדים אין בו איסור של רפואה בשבת שכן דרך בני מלכים לטוֹך בשמן וורדים אף בחול. **רבי ישמעאל ור"ע**, שאין מורידים מהלווה בגד יקר שאינו לפי כבודו, שהרי כל ישראל ראויים לאותו בגד. **ועוד שואלת הגמ'**, מובן בבגדים ובכרים שיש סוגים שונים ויש דבר שראוי למעמד זה או אחר, אבל מחרשה כל המחרשות שוות. ביאר רבא בר רבה, מחרשה של כסף המיועדת לגירוד בבית המרחץ (לדעת ר"ת תוס' קיג, א ד"ה ואת).